

نگاهی به آسمان شب در غرفه‌ی دیدار

نگاهی به جلسه‌ی معرفی و نقد کتاب «نگاهی به آسمان شب»
در غرفه‌ی دیدار نمایشگاه بین‌المللی کتاب

فرناز میری

از سال گذشته موسسه‌ی خانه‌ی کتاب با برپایی «غرفه دیدار» در نمایشگاه بین‌المللی کتاب تهران سلسله نشست‌هایی را با هدف معرفی پدیدآورندگان آثار، آشنایی با برگزیدگان جشنواره‌های فرهنگی و نقد و بررسی آثار برتر آغاز کرد. این غرفه در بیست و سومین نمایشگاه بین‌المللی کتاب تهران در نشستی از سلسله نشست‌های تخصصی نقد و بررسی کتاب‌های برگزیده میزبان مجموعه کتاب‌های «نگاهی به آسمان شب» با حضور «مجید عمیق»، مترجم اثر و «علیرضا مهدوی» و «محمودسالک» از صاحب‌نظران حوزه‌ی ترجمه‌ی کتاب‌های کودک و نوجوان بود. مجموعه «نگاهی به آسمان شب» تألیف «رزا لیندمیست» و «آندرو سالوی» توسط نشر «مهاجر» منتشر و در یازدهمین دوره‌ی جایزه‌ی «کتاب فصل» به عنوان اثر برگزیده‌ی بخش «علوم و فنون» کتاب‌های کودک و نوجوان معرفی شد.

به گزارش کتاب ماه کودک و نوجوان، در ابتدای این نشست عمیق به تشریح ضرورت‌هایی که برای ترجمه این کتاب با آن‌ها مواجه بوده است پرداخت و تنوع کتاب‌های گوناگون منتشر شده برای گروه سنی کودک و نوجوان در دهه‌ی اخیر را مثبت ارزیابی کرد و گفت: «متأسفانه در زمینه‌ی آثار علمی، به شاخه‌ی نجوم کمتر پرداخته شده است. شاید علت این امر تعداد کمتر علاقه‌مندان به این حوزه در بازار نشر باشد؛ چراکه کودکان به کتاب‌های دیگری مانند «دایناسورها» جذب می‌شوند و بیشتر این‌گونه آثار را خریداری می‌کنند. اما بحث نجوم بحثی جدی‌تر و شناخت نوجوانان در این زمینه کمتر است. البته کتاب‌های اندکی در این حوزه منتشر شده‌اند اما به نظر من ویژگی این مجموعه پرداختن به موضوعاتی تازه‌تر و پرهیز از پراکنده‌گویی درباره مطالب است.»

وی قطع و محتوای کتاب‌های این مجموعه را به نوعی فراسنی خواند و گفت: «به دلیل جدید بودن مطالب علمی این مجموعه علاوه بر نوجوانان، افراد با سنین بالاتر نیز می‌توانند این کتاب‌ها را مطالعه کنند. همچنین به عنوان مثال نوجوانان می‌توانند به پاسخ سئوالات احتمالی‌شان در ارتباط با خورشید در یک کتاب به‌طور جامع دست یابند. از سوی دیگر درباره‌ی موضوع خطر برخورد سیارات با کره‌ی زمین که موضوع جدیدی در کتاب‌های این گروه سنی است، پیدایش هستی، سفر به سیاره‌ها و فاصله آن‌ها تا کره‌ی زمین نیز مبحث‌های مجزایی در این کتاب‌ها اختصاص داده شده است. عنوان مجموعه نیز با تغییر در عنوان اصلی انتخاب شد تا از تکرار پرهیز شود و در جذب مخاطب مؤثر باشد.»

این مترجم نجوم را مترادف با خداشناسی خواند و توضیح داد: «مطالعه در حوزه‌ی نجوم سبب برجسته‌تر شدن صفات نیکوی انسانی و دل‌کندن از دنیای مادی می‌شود. انسان‌ها همیشه غافل‌اند و فراموش می‌کنند که در فضا شناور هستند. احساس می‌کنم گاه باید تلنگری به انسان‌ها زد تا جایگاه واقعی خود را باز یابند، یکی دیگر از علل انتخاب عنوان مجموعه همین مسئله بوده است. بر همین اساس یک نوع شاعرانگی در عنوان مجموعه دیده می‌شود. سفر به عالم کائنات و هستی لایتناهی به نوعی از عنوان «نگاهی به آسمان شب» استنباط می‌شود.»

وی در ادامه محتوای کتاب‌های این مجموعه را متفاوت از دیگر کتاب‌های منتشر شده در این زمینه معرفی کرد و توضیح داد: «عنوان‌های فرعی کتاب‌ها سبب شد تا این مجموعه از سایر مجموعه‌های مشابه متفاوت باشد. مجموعه ضمن آن که از یک سیر منطقی پیروی می‌کرد اما از تنوع موضوعی نیز برخوردار بود. خواننده بی‌آن که احساس خستگی کند، با فضاهای جدیدی در کتاب‌ها روبرو می‌شود. از سوی دیگر با وجود مرتبط بودن مطالب کتاب‌ها به یکدیگر تقدم و تأخری در این مجموعه وجود ندارد و نوجوانان با هر ترتیبی که بخواهند می‌توانند کتاب‌های این مجموعه را مطالعه کنند.»

هر ۶ جلد این مجموعه در یک مقطع زمانی منتشر شده و بر همین اساس نیز در ایران ترجمه و به چاپ رسیده است. عمیق در بخش دیگر از سخنانش به موضوع ضرورت تجربه‌ی عملی در زمینه‌ی نجوم اشاره و تصریح کرد: «متأسفانه نه تنها در شاخه‌ی نجوم بلکه در تمامی شاخه‌های علمی کودکان و نوجوانان ما امکان تجربه‌ی عملی را ندارند. در طول ۱۲ سال تحصیل در مدرسه آنچه دانش‌آموزان با آن آشنا می‌شوند یک سری مباحث تئوری در زمینه‌های گوناگون است بی‌آن که علت این مسائل را به‌طور عملی تجربه و درک کرده باشند. شاید افرادی را بشناسیم که در روز حدود ۱۰ ساعت مطالعه‌ی جنبی داشته باشند. اما ما علم مطالعه نداریم. از سوی دیگر نباید تنها شهر تهران را در نظر داشته باشیم. امکان تجربه‌ی عملی در شاخه‌ی نجوم شاید تنها برای برخی از افراد ساکن شهر تهران امکان‌پذیر باشد و سایر نقاط کشور از این امکان محروم‌اند.»

این مترجم در ادامه یکی از مشکلات حوزه‌ی نشر را مطرح کرد و گفت: «در نمونه‌خوانی یک‌بار این اثر را بازبینی کردم اما فرصت دوباره‌ای برای آگاهی از این موضوع که آیا اشتباهات تصحیح شده‌اند، نداشتم. بسیاری از اوقات پس از چاپ ترجمه‌هایم متوجه تغییراتی در متن و یا معنی واژگان شده‌ام. گاه اعمال نظر ویراستار و یا ناشر در متن یک کتاب داستانی بافت اصلی را تغییر نمی‌دهد اما در مباحث علمی این امر امکان‌ناپذیر است. تغییر ندادن متن اصلی مترجم یا مولف توسط ویراستار یکی هنرهای ویراستاران به حساب می‌آید اما متأسفانه بسیاری از ویراستاران ما این آگاهی را ندارند.»

وی یادآور شد: «در چرخه‌ی معیوب نشر وجود اشتباه در متن و غلط‌های تایپی اجتناب‌ناپذیر است اما سعی کردم با تمام انرژی و علاقه وقت خود را صرف ترجمه‌ی این مجموعه کنم تا از نقص‌های احتمالی به‌دور باشم.»

سالک: عنوان باید با محتوا همخوانی داشته باشد

سالک، مترجم و منتقد آثار کودک و نوجوان نیز در ارائه‌ی نظر خود درباره‌ی این مجموعه و مقایسه‌ی آن با مجموعه‌های مشابه گفت: «با نظر «عمیق» در ارتباط با تعداد اندک آثار منتشر شده در شاخه‌ی نجوم برای گروه سنی کودک و نوجوان مخالف هستم؛ چراکه در ۱۰ سال گذشته کتاب‌های متعددی در این زمینه منتشر و مسائل گوناگون این حوزه برای این گروه سنی تشریح شده است. به جرأت می‌توان گفت کمبود کار در این زمینه وجود ندارد. از این منظر می‌توان گفت مجموعه‌ی

«نگاهی به آسمان شب» جوابگوی خلا موجود در بازار نبوده است. اما از نظر نگاهش به موضوع، مجموعه‌ی قابل دفاعی است. عنوان‌های انتخاب شده برای موضوع‌ها جذابیت لازم را دارند و حتی مباحث قدیمی یا تکراری با بیانی جدید مطرح شده‌اند. البته باید توجه داشت نگاه جدید مجموعه ناشی از انتخاب مناسب و دقیق مترجم بوده است. یکی از مباحثی که دانش‌آموزان از دوره‌ی چهارم و پنجم ابتدایی تا پایان دوره‌ی راهنمایی بیشترین توجه را به این کتاب نشان می‌دهند شاخه نجوم و سفر به دیگر سیارات است. کودکان و نوجوانان به همان نسبتی که به آثاری درباره‌ی «دایناسورها» علاقه نشان می‌دهند جذب کتاب‌های نجوم نیز می‌شوند.»

طبق نظر این کارشناس عنوان این مجموعه انتظار محتوای دیگری را پدید می‌آورد. عنوان کاملاً با هدف جذب مخاطب انتخاب شده است اما تناسبی با محتوا ندارد؛ چراکه این عنوان به نوعی حس آموزش ستاره‌شناسی را منتقل می‌کند و بهتر بود عنوان علاوه بر جذب مخاطب با موضوع و محتوا نیز تناسب لازم را داشت.»

وی افزود: «من نیز معتقدم کودکان و نوجوانان هرچه بیشتر با این عظمت آشنا شوند، خصوصیات و ویژگی‌های انسانی در آن‌ها بهتر رشد می‌کند و بارزتر می‌شود. به‌طور اساسی نجوم از شاخه‌های موثر بر روی شخصیت افراد است. خوشبختانه کودکان و نوجوانان به این موضوع علاقه‌ی لازم را دارند اما مشکل اساسی در این زمینه قطع شدن ارتباط نوجوانان با این موضوع به دلیل نبودن زمینه‌ی مناسب برای تجربه‌ی عملی در این حوزه است. تنها تعداد اندکی از افراد می‌توانند به سیستم‌های آموزشی نجوم و رصد ستارگان به عنوان یک سرگرمی یا تفریح دسترسی داشته باشند. البته برخی از واحدهای کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان در این حوزه اقداماتی را انجام داده‌اند و نوجوانان می‌توانند در این زمینه به فعالیت مشغول شوند. اما این امکانات گسترده نیست و امکان دستیابی همگان به آن‌ها وجود ندارد.»

این منتقد با جذاب خواندن متن کتاب اظهار داشت: «نام مترجم یک سری توقعات را در ارتباط با این کتاب ایجاد می‌کند. متأسفانه در این مجموعه یک شتابزدگی در کل کار دیده می‌شود. البته اشاره به کاستی‌ها به معنای رد محاسن کتاب نیست. شاید گاهی مترجمان مجبور باشند به دلیل نپرداختن حق واقعی آن‌ها از سوی ناشر، کمی محدودتر انرژی خود را صرف انجام کاری کنند. نمی‌توان توقع داشت همیشه مترجم یا مؤلف از خود گذشته‌ی داشته باشد و فداکاری کند.»

سالک معتقد است، اشتباهات تایپی، غلط‌های محتوایی و شتابزدگی که در کار وجود دارد که با صرف وقت بیشتر و مرور مجدد متن توسط مترجم قابل رفع بود تا از این مجموعه، مجموعه‌ای بی‌نقص بسازد. مرور چندباره‌ی اثر کاری زمان‌بر، اما در رفع اشکالات احتمالی اقدامی مؤثر است.

وی در بخش دیگر از سخنانش به تشریح بحث ویراستاری کتاب پرداخت و گفت: «در نشر ما تعریف صحیحی از ویراستاری وجود ندارد و هنوز ناشران تمایزی میان ویراستاری کارهای علمی با کارهای ادبی قائل نیستند. به‌طور اساسی ویراستار باید تجربه و دانشی بیش از نویسنده و مترجم داشته باشد. بسیاری از ایراداتی که در متن کتاب مشاهده می‌شود شاید ناشی از جابه‌جایی اشتباه ویراستار باشد. گاه ویراستار اثر منفی بر کار می‌گذارد و اشتباهات کار را دوچندان می‌کند. زمان و زحمتی که مترجم برای انتخاب کتاب و ترجمه آن صرف می‌کند نباید در چرخه نشر و با چنین اشتباهاتی هدر برود. وجود اشتباه در متن از سوی مترجم اجتناب‌ناپذیر است اما فرایندی باید شکل بگیرد تا چنین لغزش‌هایی در چاپ به حداقل برسد. گاه ناشر متن حروفچینی شده را به مترجم یا مؤلف نشان نمی‌دهد و یا ویراستاران صلاحیت ویراستاری اثر را ندارند. به‌طور کلی در حوزه نشر ویراستار حرفه‌ای علمی نداریم و تصحیح در نشر ما مفهوم خود را از دست داده است. در گذشته مصححان از پایه‌های نشر به حساب می‌آمدند و با مترجمان و مولفان در ارتباط بودند. اما با ورود سیستم‌های کامپیوتری به حوزه نشر، ناشران بر این باورند که تصحیح اثر به معنای تنها یک‌بار خواندن آن اثر است.»

وی ادامه داد: «نکته‌ی جالب توجه در این زمینه باقی ماندن این لغزش‌ها و اشتباهات در چاپ‌های بعدی کتاب‌هاست. متأسفانه صنعت نشر تصور می‌کند چاپ کتاب به منزله‌ی پایان یافتن آن کتاب است. ناشران حتی حاضر به بازخوانی آثار برای تجدید چاپ نیستند.»

این مترجم پیش‌تر در حوزه‌ی کتاب‌های «علوم و فنون» پیشنهادی مبنی بر استفاده از عنوان «کتاب‌های غیر داستانی» مطرح کرده و معتقد است: «بخش «غیرداستانی» به نقد مداوم و پیگیر نیاز دارد. حتی به نشریه‌ای مستمر در این حوزه نیازمندیم و ما مترجمان آثار این حوزه براساس وظیفه‌ای که بر دوش خود احساس می‌کنیم، حاضر به همکاری با چنین نشریه‌ای هستیم.»

به باور این منتقد جابه‌جایی یک حرف و یا غلط‌آملائی در آثار داستانی دیده نمی‌شود اما چنین اشتباهاتی در آثار علمی منجر به آموزش اطلاعات نادرست به افراد می‌شود که گاه با ترجمه یا تألیف چندین کتاب هم نمی‌توان آن ذهنیت اشتباه جافتاده را برطرف کرد. این امر مستلزم نقد عریان و بی‌تعارف است تا کتاب‌های «غیر داستانی» به شکلی وسیع و گسترده نقد و بحث شوند. همچنین اگر چنین جریانی صورت بگیرد و حاصل نقدها در اختیار همگان قرار داده شود شاهد کمتر شدن لغزش‌ها می‌شویم.

مهدوی: پرداختن به مباحث روز ویژگی این مجموعه است

مهدوی دیگر منتقد این نشست با تأکید بر این موضوع که در چند سال اخیر تمامی آثار منتشر شده در حوزه‌ی علمی برای رده‌ی سنی کودک و نوجوان را مطالعه و پیگیری کرده است، درباره‌ی ویژگی‌های مجموعه «نگاهی به آسمان شب» گفت: «جدید بودن مطالب این مجموعه مهم‌ترین ویژگی آن به‌شمار می‌رود. از سوی دیگر می‌توان برای این مجموعه ۶ جلدی یک سیر تکاملی در نظر گرفت که از نجوم کلاسیک آغاز و بی‌هیچ اشاره‌ی رسمی به تئوری‌های جدید در این حوزه می‌رسد. البته هیچ یک از این مطالب به مطالب دیگر وابسته نیست و به وضوح درباره‌ی مطالب جدیدتر صحبت نمی‌کند. تاکنون کتاب‌هایی که در این حوزه منتشر شده‌اند به تکرار مطالب گذشته اختصاص داشته‌اند. شاید تنها مجموعه‌ای باشد که سیاره‌ی پولوتون را طبق نظریه‌های جدید از منظومه شمسی جدا کرده و یا در ارتباط با سیاه‌چاله‌ها صحبت به میان آورده است.»

وی به زنجیره‌ی تئوری‌های علمی و فاصله میان حلقه‌های این زنجیره‌ها اشاره کرد و افزود: «کودک یا نوجوان با یک‌سری مسائل کلی آشنا می‌شود اما باید توضیحی منطقی برای این دغدغه‌ها ارائه کرد تا علاوه بر دریافت پاسخ در این مقطع زمانی در آینده نیز امکان دستیابی به تئوری‌های جدیدتر را به دست آورد. از سوی دیگر در علم فیزیک و به ویژه شاخه نجوم برخلاف علوم زیستی که افراد را به سوی نفی خدا می‌کشاند، به اثبات وجود خدا کمک شایانی می‌کند.» وجود غلط‌های تایپی در متن این اثر از جمله انتقاداتی بود که مهدوی مطرح کرد.

در پایان این نشست سالک جذاب بودن مجموعه «نگاهی به آسمان شب»، نگاه جدید این کتاب‌ها به مباحث علمی شاخه نجوم، قالب تازه و تقسیم‌بندی مناسب را از جمله ویژگی‌های تأیید شده این مجموعه از سوی جمع شرکت‌کننده در این نشست برشمرد و یادآور شد: «برای اثرگذاری بیشتر جلسه‌ی نقد و بررسی یک کتاب بهتر است تا ناشر، ویراستار و حتی طراح جلد کتاب نیز حضور داشته باشند تا اگر ایراد و یا انتقادی نسبت به این افراد مطرح شد، امکان و فرصت توضیح درباره‌ی این مسائل را داشته باشند.»

وی همچنین از سوی مترجمان و منتقدان آثار «غیر داستانی» گروه کودک و نوجوان در صورت فراهم بودن فضا و شرایط لازم برای فعالیت در نشریه‌ای که به نقد و بررسی این آثار و مشکلات این حوزه بپردازد، اعلام آمادگی کرد.